

Такім чынам, выкарыстанне скарачанай формы лексічных адзінак у мове дае эканомію часу і месца пры іх напісанні, а ў вусным маўленні – вызваляе мову ад грувасткіх выразаў і доўгіх тэрміналагічных словазлучэнняў, спрыяе паскарэнню тэмпу гаворкі.

Літаратура

1. Буракова, М. У. Беларуская мова. Тэхнічная тэрміналогія : вучэб. дапам. / М. У. Буракова. – Мінск : РІВШ, 2016. – 264 с.
2. Соленков, В. В. Электротехника и промышленная электроника / В. В. Соленков, Д. В. Комнатный, Д. О. Широкова. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2016. – 138 с.
3. Тиличенко, М. П. Электротехника, электрические машины и аппараты / М. П. Тиличенко. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2010. – 61 с.

УДК 881.161.3/373.2:398.92:821.161.3-21*Купала

ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ-ХАРАКТАРЫСТЫКІ ПЕРСАНАЖАЎ У ДРАМЕ «РАСКІДАНАЕ ГНЯЗДО» ЯНКІ КУПАЛЫ

М. В. Луцковіч

*Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Францыска Скарыны», Рэспубліка Беларусь*

Навуковы кіраўнік В. А. Ляшчынская

Фразеалагізмы як самыя «культураносныя» адзінкі мовы, сціслыя па форме і багатыя па зместу, даводзяць шматстайную інфармацыю, служаць адным з важкіх характарыстычных сродкаў персанажаў мастацкага твора.

Ключавыя словы: драма, персанаж, фразеалагізм, характарыстыка, адносіны, эмоцыі.

PHRASEOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CHARACTERS IN THE DRAMA “THE SCATTERED NEST” BY YANKI KUPALA

M. V. Lutskovich

Gomel State University named after Frantzisk Skaryna, the Republic of Belarus

Science supervisor V. A. Lyashchynskaya

Phraseological units, as the most “culturally bearable” units of the language, are brief in form and rich in content, bring diverse information, serve as one of the weighty characteristic means of the characters of a work of art.

Keywords: drama, character, phraseologism, characteristic, relationship, emotions.

Функцыянаванне фразеалагічных адзінак (ФА) у творах класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы абумоўлена выключнасцю іх семантыкі, вобразнасці, экспрэсіўнасці, ацэначнасці, якія незаменныя ў мастацкім творы. Без уліку ФА «немагчыма <..> усвядоміць ролю Я. Купалы ў жыцці беларусаў, станаўленні і развіцці беларускай мовы, захаванні нацыянальнай памяці, ацаніць той уклад, які ўнёс паэт у сусветную культуру» [1, с. 8]. А яшчэ і вызначыць іх ролю ў раскрыцці і характарыстыцы герояў твораў і іх ацэнцы.

Асноўная задача артыкула – вызначэнне ролі ФА ў характарыстыцы персанажаў драмы «Раскіданае гняздо» Купалы, а прадметам вывучэння – ФА ў мо-

ве аднаго персанажа абранай драмы Купалы – Марылі, «жонкі Лявона Зябліка, нараклівай, замучанай жыццём, худой кабеціны, гадоў 48» [2, с. 204]. Выбар гэтага персанажа зусім не выпадкавы, так як менавіта яе мова вызначаецца найбольшай колькасцю ФА (усяго сабрана 57), якія вызначаюцца разнастайнасцю структуры, семантыкі, суадноснасці з рознымі часцінамі мовы.

З ліку ўсіх ФА ў мове Марылі самымі колькаснымі адзначаюцца дзеяслоўныя і прыслоўныя, што зусім заканамерна, паколькі менавіта гэтыя ФА абазначаюць дзеянне, стан асобы, прадмета, з’явы як працэс, дазваляюць даць характарыстыку і ацэнку чалавеку паводле яго дзеянняў, учынкаў, дапамагаюць адчуць настрой, выразіць свае пачуцці, а яшчэ выказаць адносіны Марылі да таго, каму яна адрасуе ФА, а гэта найперш яе сямейнікі.

Так, Марыля характарызуе свайго старэйшага сына Сымона з дапамогай ФА і тым самым дае ацэнку яму, выражае свае адносіны да яго, дзякуючы ФА *мець Бога ў сэрцы* – ‘быць міласцівым, спагадлівым да каго-небудзь, выказваць пачуцці шкадавання, спачування’, калі маці заклікае сына быць спагадлівым да родных: ([Марыля:] *На мяне, матку тваю, і на гэтых малых не маеш Бога ў сэрцы* [2, с. 235]); *галавой налажыць* – ‘загінуць, памерці’ для вобразнага выражэння такой рысы характару Сымона, як настойлівасць у дасягненні свайго: ([Марыля:] *Хоць галавой наложыць, а свайго мусіць дапаць* [2, с. 206]); *волі не даваць* – ‘стрымліваць чые-н. дзеянні, пачуцці, перашкаджаць’ ([Марыля:] *Хоць забі яго [Сымона] – саступіць адгэтуль не хоча і нам нікому волі не дае* [2, с. 259]); *сябе паказаць* – ‘выявіць сябе, свае магчымасці, якасці; выдзеліцца чым-н.’ ([Марыля:] *Змалку дзён такі: як толькі нарадзіўся, дык і то сябе паказаў – грудзей не прыняў, так, без малака, качаўся* [2, с. 207]); *даваць якую раду* – ‘справіцца, авалодаць, перамагчы’ ([Марыля:] *Сымон раз’юшыўся і думаць не хоча, каб даваць якую раду ў гэтым беспрыпынні – усё суду нейкага чакае* [2, с. 233]); *да ладу прывесці* – ‘навесці поўны парадак, упарадкаваць што-небудзь, закончыць паспяхова якую-н. справу’ для вобразнай адзнакі дзелавітасці, працавітасці сына ([Марыля:] *Неўзабаве ўсю гаспадарку да ладу прывядзе* [2, с. 329]) і інш.

Асобныя ФА даюць характарыстыку і выражаюць адносіны Марылі да дачкі Зоські, пры гэтым адзначаючы яе няўпэўненасць, разгубленасць паводзін праз ужыванне ФА *прыйсці ў галаву* – ‘дадумацца да чаго-небудзь, вырашыць што-небудзь’ ([Марыля:] *А з вясны, як прыйшло нешта ёй у галаву, як стала ў двор бегаць, як стала, дык цяпер як бы не пры сваім розуме засталася.* [2, с. 256]), яе непастаянства – *да ладу прыйсці* – ‘разабрацца, дабіцца толку з кім-н., у чым-н.’ ([Марыля:] *Змалку дзён трудна было з табою да ладу прыйсці* [2, с. 226]); *мазгі завясці* – ‘забытваць каго-н., пазбаўляць здольнасці разумна разважаць, уводзіць у зман’ ([Марыля:] *Ты вечна толькі штось незвычайнае выдумляеш, каб толькі мазгі каму завясці і аплуціць* [2, с. 227]); жаданне зацягнуць сітуацыю, падаць яе па-іншаму: *плот гарадзіць* – ‘выкручваючыся ў размове, гаварыць глупства, выдумляць што-небудзь’ ([Марыля:] *Э! пачала ўжо плот гарадзіць, каб за ім з сваім бяссорамствам схавацца!* [2, с. 233]); нават падмануць – *мазгі марочыць* – ‘надакучліва гаварыць што-н. няправільнае, падманваючы каго-небудзь’ ([Марыля:] *Трэба яшчэ ўсялякай брахнёй мазгі другім марочыць* [2, с. 233]) і інш.

Цікава прасачыць за тыпам і роляй выкарыстання ФА ў мове Марылі адносна свайго малодшага сына Данілка. І зноў мы бачым няўрымслівага, адметнага сваім характарам Данілку, які гэтым вызначаецца ў сям’і ад самага нараджэння, што і даводзяць скарыстаныя ў мове Марылі ФА, якая выражае эмоцыі і пачуцці Марылі на дзеянні Данілка, у прыватнасці, гэта датычыць яго ігры на скрыпцы, што выклікае ў

маці вялікае незадавальненне: *хоць вушы затыкай* – ‘немагчыма слухаць што-н. (непрыемнае, бязладнае і пад.)’ ([Марыля:] *Як цяперака во пішчыш ды пішчыш, хоць вушы затыкай.* [2, с. 252]).

Паасобныя ФА ў мове Марылі як жанчыны богабязнай, чулівай выражаюць яе веру ў дабрыню чалавека, нават калі гэта паніч, напрыклад: *мець ласку* – ‘падабацца каму-н.’ ([Марыля:] *Яны не адмовяць у нашай просьбе, ды на Зоську ласку маюць* [2, с. 245]); як жанчыны працавітай, беднай боязь застацца ні з чым: *да няма нічога дайсі* – ‘стаць бедным, застацца без усёй маёмасці’ ([Марыля:] *Гаспадарку ўсю змарнавалі, да няма нічога дайшлі, і сягоння ўжо не ведаеш чалавек, дзе заўтра сонейка прыйдзеца сустрэнуць* [2, с. 205]).

Другую па частотнасці групу фразеалагізмаў у мове Марылі складаюць прыслоўныя ФА, якія паводле колькасці ўступаюць толькі дзеяслоўным і якія, як і суадносныя з імі прыслоўі, абазначаюць прымету дзеяння або ступень якасці, а таксама розныя акалічнасці, пры якіх адбываецца дзеянне [3, с. 109].

З ліку прыслоўных у мове Марылі вызначаюцца кампаратыўныя ФА, якія па структуры суадносяцца з параўнальным зваротам, як правіла, аформлены са злучнікам «як», і ў іх вызначана параўнанне вядомага з невядомым. Да такіх адносяцца наступныя: *як у гарачцы* – ‘ліхаманкава, с запалам’ ([Марыля:] *Як у гарачцы брэдня нейкую страшную вядзеш.* [2, с. 245]); *як праз сетку* – ‘не зусім выразна, цьмяна (бачыць)’ ([Марыля:] *Бачу, бачу, хоць як праз сетку: туман нейкі ў вачах стаіць* [2, с. 208]); *як сірата* – ‘адзінока’ ([Марыля:] *Як сірата, вісіць твой абразок тутака* [2, с. 219]); *як праз сон* – ‘няясна, невыразна, цьмяна’ ([Марыля:] *Нічога я, дзеткі, не ведаю, але, як праз сон, дагадваюся, чаго ты хочаш* [2, с. 245]).

Прыслоўныя ФА вызначаюць якасці, уласцівасці дзеянняў, стану, таму яны дазваляюць нам ахарактарызаваць Марылю, якая вобразна і лаканічна ацэньвае дзеянні з дапамогай ФА, напрыклад: *не за гарой* – ‘блізка, недалёка’ ([Марыля:] *Лета не за гарою, скоро касьба пачнеца, жніво, работы гібель, а ты ляжы тут прыкаванай да ложка, як пакутніца якая.* [2, с. 205]); *уверх дном* – ‘не так, як было, як трэба’ ([Марыля:] *Як вярнуўся малады паніч недзе з далёкага краю, з навук, дык усе пайшло ўверх дном – усіх чынішавікоў сталі чысіць* [2, с. 207]); *за нямашто* – ‘без прычыны, без падставы’ ([Марыля:] *Табе, панічок, нічога не станеца, а яна [Зоська] згіне, прападзе за нямашто* [2, с. 229]); *без ладу* – ‘абы-як, нязладжана’ ([Марыля:] *...не магу аддзяліцца і пакінуць іх [дзяцей] тут без ніякага парадку і ладу* [2, с. 252] і інш.).

Радзей у мове Марылі выкарыстаны выклічнікавыя, прыметнікавыя і назоўнікавыя ФА. Так, выклічнікавыя ФА выражаюць розныя пачуцці і волевыяўленні, але не абазначаюць і не называюць іх, і дзякуючы ім Марыля выражае звычайны і па-народнаму выразныя пажаданні перасцярогі ([Марыля:] *То ж не давядзі ты, Божанька!* [2, с. 205]), здзіўлення і расчаравання ([Марыля:] *Не судзіла долечка скарыстаць з свайго дабрыца, як усе добрыя людзі карыстаюць. Падумаць толькі!* [2, с. 232]); [Марыля:] *(гаворыць з трудом). Гэта ж толькі падумаць, дзедка. Мала ўсялякага безгалоўя, а тут на табе, яшчэ гэта хвароба* [2, с. 205]) і інш.

Прыметнікавыя ФА выступаюць як якасная характарыстыка асобы, іншы раз унутранага стану асобы, пра якую гаворыць Марыля, напрыклад, пра Данілку: ([Марыля:] *На той гудзеў, як авадзень, і на гэтай таксама выводзіш нейкае нешта паўтара людскога* [2, с. 252]); пра Зоську: ([Марыля:] *Дасціпная вельмі была і нейкая як сама не пры сабе* [2, с. 256], ([Марыля:] *У цябе ўсё проста з моста, а клёку ў галаве і за грош не маеш* [2, с. 252]). Назоўнікавыя ФА ў мове Марылі сведчаць пра

яе набожнасць (*воля боская* – ‘лёс, ход падзей, які складваецца не залежна ад волі чалавека; збег абставін’ [2, с. 221]; *канец свету* – ‘край зямлі’ [2, с. 220]).

Значнае месца належыць у мове Марылі фразеалагізмам са структурай сказа, што найбольш выразна і поўна характарызуюць названае. Але зноў геранія ўжывае ФА для характарыстыкі і ацэнкі іншых, свайго стану, свайго адчування, напрыклад, паніча, якога выкарміла: ([Марыля:] *Тады ўжо, пры грудзях, панічоўская кроў іграла ў целе яго вутленькім* [2, с. 225]), дзеда, што завітаў да іх ([Марыля:] *Адкуль жа гэта дзедку Бог прынёс да нас?* [2, с. 254]), ці ўвогуле як адказ на пытанне ([Сымон:] *Мамка! Дзе Зося?* [Марыля:] *Бог яе ведае! Недзе выйшла* [2, с. 249]), або для вобразнага народнага выражэння сваго адчування ([Марыля:] *Зоська... мая Зосечка... Вушам не верыцца* [2, с. 223]) і інш.

Такім чынам, колькасць, тыпы, адрасацыя ФА, што шырока скарыстаны ў мове Марылі, дастаткова выразна ілюструюць ролю гэтых адзінак як характарыстычнага сродку самой гераніі, прадстаўніцы народа, якая шырока карыстаецца фразеалагізмамі як шматсэнсавымі адзінкамі беларускай мовы, што адразу называюць, ацэньваюць і выражаюць адносіны, характарызуюць таго, хто іх выкарыстоўвае, і таго, каму яны адрасаваны.

Літаратура

1. Ляшчынская, В. А. Фразеалагічныя адзінкі ў мове Янкі Купалы / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2008. – 186 с.
2. Купала, Я. Поўны збор твораў : у 9 т. / Я. Купала. – Мінск : Мастац. літ., 2001. – Т. 7. Драматычныя паэмы і п’есы. – 399 с.

УДК 796.352(476+410)

РАЗВИТИЕ ГОЛЬФА В ВЕЛИКОБРИТАНИИ И БЕЛАРУСИ

Д. О. Лязгин

Учреждение образования «Гомельский государственный технический университет имени П. О. Сухого», Республика Беларусь

Научный руководитель Е. В. Войтишенюк

Рассмотрен вопрос о становлении и развитии такой спортивной игры, как гольф на территории Великобритании и Беларуси, а именно: некоторые факты из истории появления гольфа, основные моменты, влияющие на культуру и спорт в Беларуси.

Ключевые слова: гольф, клюшка, спортивный инвентарь, игровые лунки, симулятор.

THE DEVELOPMENT OF GOLF IN GREAT BRITAIN AND BELARUS

D. O. Lyazgin

Sukhoi State Technical University of Gomel, the Republic of Belarus

Science supervisor E. V. Vaitsishaniuk

The article discusses the issue of the formation and development of such a sports game as golf in the UK and Belarus, namely, some facts from the history of the emergence of golf, the main points that affect culture and sports in Belarus.

Keywords: golf, club, sports equipment, playing holes, simulator.

Современные тенденции и направления в спорте тесно связаны с тенденциями